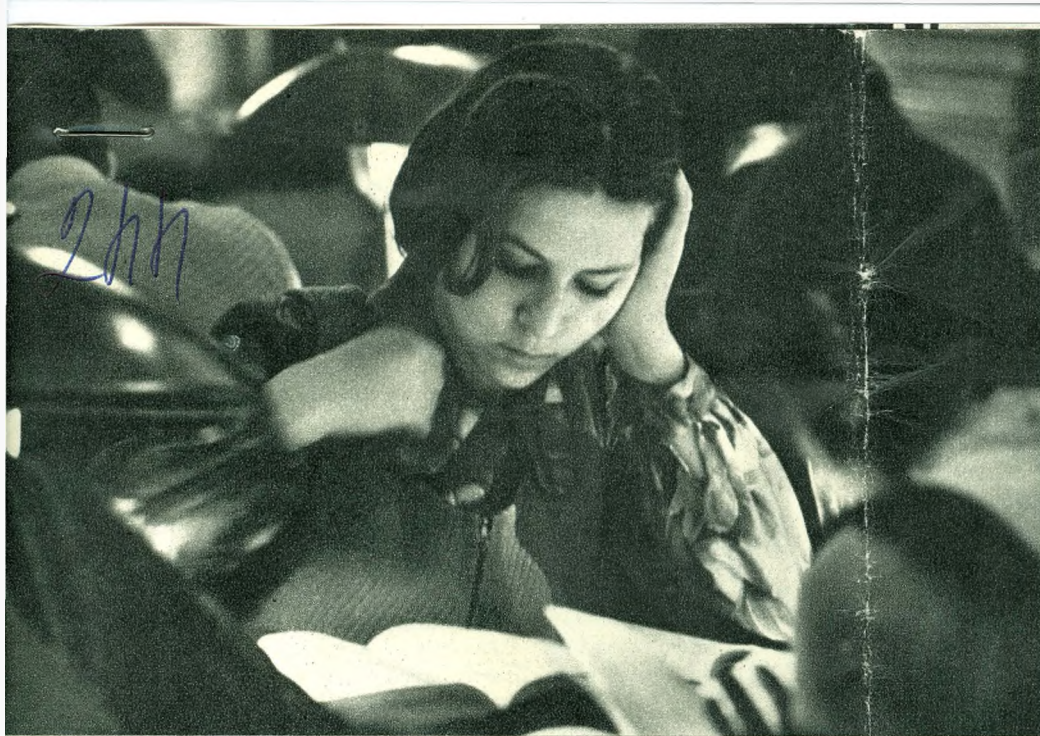

Tahin Gyula felvételei

Révész Ferenc

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

Az UNESCO az 1972-es évet „Az olvasás éve”-nek nyilvánította. Ebben az esztendőben tehát világszerte az olvasásra, a könyvre, s ezzel együtt a közművelődési könyvtárak munkájára irányul a figyelem. Indokolt, hogy beszámoljunk mi is a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tevékenységéről: terveinkről és gondjainkról. Noha e folyóirat már többször méltatta a könyvtár névadójának, Szabó Ervinnek munkásságát és a könyvtár történetét, kíváncsok, hogy bevezetőként némi áttekintést adjunk legalább arról: honnan kellett elindulnunk 1945-ben?

Az egyik legjelentősebb népművelési intézmény

A felszabaduláskor a 12 kerületi könyvtár megdöbbentő állapotban volt: kifosztott állomány, üszkösödő könyvek, rombadőlt épületek. A fővárosban nemcsak a romokat — a lélek sebeit, a szellemi fertőzést is el kellett tüntetni. Az egyik

legfontosabb feladat a könyvtárak megnyitása volt. A könyvtárosok áldozatkész munkája csak elsőfokú jelzőkkel értékelhető. A tornyosuló akadályok sokrétűek voltak. Nemcsak a romeltakarítás és helyreállítás jelentett súlyos problémát, hanem a főváros nehéz pénzügyi helyzete, az infláció viharos árhullámszája, a stabilizáció után életbelépő magas könyvárak, a személyzethiány, amelyet csak fokozott az 1946 augusztus elsejei létszámcsökkenés. Meg kellett tisztítani a könyvállományt a fasiszta fércmunkáktól. A könyvtár feladatává tették azt is, hogy a jegyzékbe vett tiltott könyveket a főváros lakosságától begyűjtsék.

Az elindulást jelentősen megkönnyítette a Szabó Ervin-i hagyaték és a Tanácsköztársaság több könyvtárügyi rendelkezése. A felszabadulás óta eltelt több mint negyed évszázad eredményei egyrészt azt bizonyítják, hogy jól sáfázkodtunk ezzel az iránnyal mutató örökséggel, másrészt illusztrálják, hogy hazánkban valóban kulturális forradalom ment végbe. Íme, a számok:

	1946. XII. 31.	1971. XII. 31.
Könyvtárak száma:	16	115
Beiratkozott olvasók:		
központ	5 572	13 548
hálózat	23 322	170 042
összesen:	28 894	183 590
Kölcsönzött kötetek:		
központ	30 489	286 766
hálózat	1 026 258	6 110 619
összesen:	1 056 747	6 397 385
Könyvállomány:		
központ	298 416	665 898
hálózat	225 278	1 731 404
összesen:	523 694	2 397 302

Ezek az adatok önmagukért beszélnek. De meg kell említeni azt is, hogy 1971-ben naponta 8000 olvasó kereste fel a kerületi könyvtárakat; az egy olvasóra eső kölcsönzött könyvek évi átlaga 35 kötet; a könyvforgalom 35 százalékát pedig az ismer-

etterjesztő, illetőleg a tudományos művek tették ki. A beiratkozott 183 590 olvasó között 44 000 az általános iskolai diák; a felnőtt olvasók 45 százaléka a 24 év alatti korosztályhoz tartozik. A gyermekkönyvtárakban 1970-ben 1052 csoportos fog-

A központi könyvtár olvasóterme

lalkozást tartottunk és 821 kiállítást rendeztünk. A felnőttkönyvtárakban ugyanabban az évben 373 csoportos foglalkozás és 1339 kiállítás volt.

A felsoroltakból talán túlzás nélkül következtethetünk arra, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest egyik legjelentősebb népművelési intézménye. Munkánk legjellemzőbb vonása az állandó szellemi készenlét, mert az olvasóknak, a könyvtár sajátos eszközeivel, azonnal választ kell adnunk az őket érdeklő kérdésekre. A rohamosan változó nemzetközi eseményekre, népgazdaságunk helyzetére, a művészet és a tudomány problémáira, a műszaki-technikai forradalom újabb eredményeire könyvekkel, a folyóiratokban megjelent tanulmányokkal, újságcikkkel kell tudnunk válaszolni, a legkorszerűbb eszméket kell népszerűsíteni. Meggyőződésünk, hogy az MSZMP X. Kongresszusa határozatainak végrehajtását a könyvek segítségével mi is támogatathatjuk. A szocialista eszmeiségű szépirodalom, a politikai-ideológiai művek, a materialista világnézetet erősítő természettudományos irodalom, a szakmai ismereteket bővítő műszaki könyvek, az ízlést formáló művészeti alkotások, a hazaszeretetet elmélyítő történelmi és helyismereti könyvek beszerzése, feltárása, népszerűsítése és kölcsönzése — úgy vélem — az országépítés szerves részét képezi.

Mit nyújtunk az ifjúságnak?

Olvasóink közül megkülönböztetett figyelemmel foglalkozunk a gyermekekkel, a munkásokkal, a pedagógusokkal, a műszaki értelmiségiekkel. És természetesen a fizikai dolgozók továbbtanuló gyermekeivel is. E foglalkozások kelléktára nagyon gazdag és sokszínű, ezért itt csak röviden és öletszerűen az általános iskolai diákok és a KISZ korosztályú fiatalok olvasásának irányításával foglalkozhatom. Ezek a fiatalok a könyvtár beiratkozott olvasóinak 57 százalékát teszik ki. 1970-ben 43 867 általános iskolai tanuló, 6961 szakmunkástanuló, 28 186 közép- és főiskolai diák, valamint 18 979 dolgozó fiatal látogatta kerületi könyvtárainkat. Egyéni és csoportos foglalkozásokkal, elemzésekkel, olvasószociológiai felmérésekkel, olvasói port-

rékészítésekkel, író-olvasó találkozókkal, vetélkedőkkel, rajzversenyekkel, szavalóversenyekkel, pályázatokkal, film- és dia-vetítésekkel igyekszünk megismerni igényeiket, hogy ennek megfelelően eligazíthassuk őket a könyvek birodalmában. A kerületi könyvtárak egy részében művelődési köröket hoztunk létre; a közelmúltban megindított akciónk eredményeképpen már 11 könyvtárunk 15 szakmunkástanuló intézettel kötött szocialista szerződést. Az érettségire készülő diákoknak a legkülönbözőbb tantárgyakból, szakemberek bevonásával, konzultációs előadásokat szervezünk. Pályaválasztási tanácsadásunk is kezdeti sikereket könyvelhet el. Szoros kapcsolatot tartunk az Úttörőszövetség és a KISZ Budapesti Szervezetével, az általános iskolák pedagógusaival, könyvtárosaival és napköziotthoni vezetőivel. Megszerveztük a tanulócsoporthoz együttes könyvtárlátogatását is.

A kerületi könyvtárak közművelődési könyvtárak, azaz a szépirodalmi művek mellett minden tudományág magyar nyelvű ismeretterjesztő könyvanyagát is gyűjtik. A központi könyvtár — ahonnan az egész hálózat irányítása történik — gyűjtőköre lényegesen elűt a kerületi könyvtárakétól.

A központi könyvtárnak hármas feladata van:

- a) magasszintű közművelődési könyvtár,
- b) a szociológia országos szakkönyvtára,
- c) gyűjti a Budapest történetével kapcsolatos nyomtatott és kéziratos dokumentumokat.

A központi könyvtárhoz tartozik a helyszűke miatt a Fehérhajt utcába kitelepített Zenei Könyvtár is.

A magasszintű közművelődési funkció azt jelenti, hogy állományja összehasonlíthatatlanul gazdagabb a kerületi könyvtárakénál, mert gyűjti az idegen nyelveken megjelent ismeretterjesztő és klasszikus szépirodalmi műveket is.

A társadalomtudományi irodalom beszerzését már Szabó Ervin is elsőrendű feladatának tartotta. Ma a társadalomtudomány minden rangos alkotása megtalálható központi könyvtárunkban. És ezeknek a műveknek a kölcsönzése is említésre méltóan emelkedett: 1963-ban az összes kölcsönzött könyveknek 16,5 százaléka tartozott a társadalomtudományhoz, míg 1970-ben 27,5 százaléka. A szorosan vett szociológia ugyanezen idő alatt 1,7 százalékról 9,6 százalékra emelkedett.

Legkomplettebb állományunk a Budapest Gyűjtemény anyaga. Ehhez a rendkívül gazdag helyismereti gyűjteményhez 45 000 könyv, 150 000 kisnyomtatvány, 700 Budapestet ábrázoló térkép, 30 000 egységet tartalmazó plakátgyűjtemény, 40 000 darabból álló fotóarchívum és megszámlálhatatlan mennyiségű újság-kivágatgyűjtemény tartozik. A kutatók részére felbecsülhetetlen értéket jelentenek a kalendáriumok, naptárak, almanachok; a különböző egyetemek, vállalatok, gyárak, intézmények, szervezetek alapszabályai, beszámolói, jelentései; a tanintézetek értesítői, évkönyvei, tanrendjei; a fővárosi múzeumok és képtárak katalógusai. A gyűjtemény fontos része a hírlapállomány. A Budapest Gyűjtemény, csakúgy mint a központi Olvasószolgálat, számos katalógussal rendelkezik az olvasók gyors eligazítására. A Budapest Gyűjtemény anyagának részletesebb feltárására helyismereti kiadványokat és bibliográfiákat adtunk ki; közülük a legjelentősebb a hat nagyalakú kötetben megjelent „Budapest Történetének Bibliográfiája”: ez mindmáig a világ legnagyobb és adataiban a leggazdagabb helytörténeti bibliográfiája. A közel 100 000 tételből álló kiadvány anyagának gyűjtésekor többek között 1100-féle folyóiratot és 50 000 kötet könyvet dolgoztak fel a Gyűjtemény munkatársai. (A 7. kötet — a mutatók — most van szerkesztés alatt.)

A Zenei Könyvtár

Fővárosunk zenei életének, zenekultúrájának az egész világon elismert magas színvonala szükségessé tette egy olyan gyűjtemény létrehozását, amely nemcsak a szakembereket és a muzikusokat látja el szakirodalommal, kottákkal, hanem szolgáltatásait kiterjeszti a zenével nem hivatásszerűen

foglalkozó lakosság ellátására is. A Kodály Zoltán jelenlétében nyolc évvel ezelőtt megnyitott Zenei Könyvtárunk közel 1300 beiratkozott olvasójának 39 százaléka hivatásos muzsikussal, 61 százaléka pedig zömében középiskolás, ipari tanuló, fiatal szakmunkás és egyetemi hallgató. Olvasószolgálati munkánkkal segíthetünk ezeknek a fiataloknak abban, hogy gyarapítsák zenei ismereteiket, szélesítsék műveltségük látókörét és létrehozhatnak öntevékeny kamara- és zenekari együtteseket. Munkánk másik, nagyon fontos része a fiatal zenészek szakmai fejlődésének szolgálata. A Zenei Könyvtár több nagy sikerű, a komolyzenét népszerűsítő előadássorozatot rendezett; gazdag állománya 20 600 kottával, 6000 könyvvel, nemzetközileg elismert kézikönyvekkel és folyóiratokkal rendelkezik.

A központi könyvtár kiadványait, elsősorban a bibliográfiákat, külföldön is számontartják. Évente 30—35 kiadványunk jelenik meg, amelyek tárgyat a történelem, az irodalom, a művészetek, a természettudományok, a szociológia, az urbanisztika és a technika világából merítik. Több kiadványunk jelent meg a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom témaköréből is. Nagyon jelentős szolgáltatásnak tartjuk a magyar és idegen nyelvű szépirodalmi archívumunkat, amelyben írókról és műveikről, irodalmi irányzatokról, egyes nemzetek irodalmáról találhat tanulmányokat, kritikákat, recenziókat az érdeklődő. A központi könyvtár kiállításai aktuális eseményekhez, évfordulókhoz kapcsolódnak, és azt a célt szolgálják, hogy a témával összefüggő irodalomra felhívják az olvasók figyelmét. Propagandamunkánk sokrétűségét, színességét és az eseményekre való gyors reagálását elősegíti 23 főből álló könyvkötészetünk, valamint a sokszorosított részleg és a fotólaboratórium.

Az állományba tartozó dolgozók összlétszáma 470, az állományon kívülieké pedig 180. A kinevezett, véglegesített 470 munkatársunk közül 223 törzsgárdatag; szolgálati idejük 10 évtől 36 évig terjed. A könyvtár a képzés- és továbbképzés érdekében számos előadást, előadássorozatot és tanfolyamot szervez. Az 1971—72-es tanévben az állami oktatásban 66 kollégánk vesz részt, míg a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemén 28 dolgozónk tanul. Az 1968—71-es években a könyvtár 151 dolgozóját tüntették ki könyvtári és társadalmi munkájukért.

A könyvtár költségvetése 1957 óta megnégyesződött: évi 9 000 000 forintról 36 000 000 forintra emelkedett. Ebből és az eddig elmondottakból arra lehetne következtetni, hogy életünk problémamentes, gondtalan, minden elképzelésünket valóra tudjuk váltani. A valóság azonban nagyon lehangoló képet mutat. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, amelynek a legkorszerűbb eszméket kell terjesztenie, a legkorszerűtlenebb körülmények között dolgozik. 115 egységünk közül csak négy készült kimondottan könyvtári célra; a többiek olyan üzemhelyiségekben tevékenykednek, amelyeket volt tulajdonosaik kinőttek. Kerületi könyvtáraink és fiókjaink túlnyomó többsége nem rendelkezik még 200 négyzetméter alapterülettel sem; s van olyan könyvtárunk, amelyik 9 négyzetmétert mondhat a magáénak. A könyvtárak műszaki állapota, elsősorban a peremkerületekben, katasztrofális. (A közelmúltban két könyvtárat kellett megszüntetnünk életveszély miatt.) A berendezés, a felszerelés elavult; a gépesítés fokára jellemző, hogy több helyen még írógép sincs. A mostoha munkakörülményeket tükrözi, hogy néhány évvel ezelőtt egy hivatalos vizsgálat megállapította: hálózatunkban a megbetegedések aránya kétszerese a fővárosi nagykönyvtárakban előforduló megbetegedéseknek. (Dolgozóink 85 százaléka nő!) Helyszűke miatt az újonnan vásárolt könyvek raktározását csak úgy tudjuk megoldani, hogy évenként kényszerselejtezéseket kell végrehajtanunk. Helybenolvasási lehetőséggel, olvasóteremmel csak könyvtáraink egyharmada rendelkezik. Idegen nyelvű könyvek kölcsönzésére csak néhány helyen van lehetőség. Zenei részleg egyetlen kerületi könyvtárunkban sincs. Zenei Könyvtárunk túlszűfolsága már az érdemi munkát akadályozza: olvasó-

termet, hanglemeztárat, lehallgató készülékeket hiába keres ott az érdeklődő. Évtizedek óta húzódik az új központi könyvtár megépítése is. (Közben a megyék és a járáások székhelyén sorra épülnek az új, korszerű könyvtárak.)

Számottevő gondok — és bizakodó tervek

Nem lehet említés nélkül hagyni könyvtárosaink túlzott fizikai igénybevételét sem. A súlyos létszámihiány miatt egy könyvtárosa évente 30 000 kötet könyv kölcsönzése és ugyanannyi kötet visszavétele jut. A beiratkozott olvasók számát és a kölcsönzött könyvek mennyiségét tekintve még 160 könyvtárosa lenne feltétlenül szükségünk.

Ugrásszerűen megemelkedett költségvetésünk távolról sem elégíti ki igényeinket. Az igények és a lehetőségek között szinte áthidalhatatlan szakadék tátong. A hálózat számszerű növekedése és éves költségvetésünk rovatai között egyensúlyi zavar keletkezett; a rendelkezésünkre álló összeg már hosszú évek óta nem elegendő a könyvtárak zavartalan üzemeltetésére. Ennek egyik fájó következménye, hogy például egy-egy könyvtár karbantartására (festés, mozolálás, stb.) csak hét-nyolc évenként kerülhet sor.

Az áremelkedések és árcsökkenések következményei a könyvtáraknál nem egyenlítik ki egymást, hanem egyértelműen újabb teherterhelést jelentettek. Ezt a megállapítást a példák tömegével lehetne alátámasztani. Amikor 1969 tavaszán elkezdtek a 240 négyzetméteres soroksári könyvtár építését, a kivitelező 2 000 000 forintos költségvetést nyújtott be; ma még csak az alapozásnál tartanak, de az építkezés forintkihatása már a duplájára emelkedett. A központi könyvtár összehasonlító adatai is azt bizonyítják, hogy az emelkedő költségvetés ellenére könyvbeszerzésünk az elmúlt tíz évben lényegesen és folyamatosan csökkent:

	1961	1965	1970
Kifizetett forint	620 000	700 000	950 000
vásárolt darab	12 693	10 875	7 080

	1961	1965	1970
Kifizetett forint	92 000	120 000	230 000
vásárolt	847 féle	710	694

A folyóiratok beszerzésénél ugyanezzel a jelenséggel találkozhatunk:

Jogos a kérdés: ilyen nehéz helyzetben hogyan tudott a könyvtár mégis jelentős eredményeket elérni? Az eredmények titka nálunk is: munkatár-

Az újpesti Bajcsy-Zsilinszky úti könyvtár

saink áldozatkész, nagy szakértelemmel végzett, fáradságot nem ismerő munkája.

Gondjaink, nehézségeink ellenére mindent el kell követnünk annak érdekében, hogy a párt művelődéspolitikai irányelveiből a ránk eső részt végrehajtsuk. Az 1972-es év újabb nagy erőpróbája lesz a könyvtárnak és a könyvtárosoknak. „Az olvasás éve” alkalmából ősszel Budapesten rendezik meg a Nemzetközi Könyvtáros Szövetség kongresszusát, előreláthatólag 70 ország delegátusainak részvételével. A Dózsa- és a Petőfi-évforduló méltó megünneplését mi is megtisztelő feladatunknak tartjuk. A Fővárosi Tanács intézménye vagyunk, tehát nem feledkezhetünk meg a főváros egyesítésének közelgő centenáriumáról sem. Az MSZBT új olvasómozgalma, a „Kell a jó könyv”, minket is arra kötelez, hogy fokozottan népszerűsítsük a szovjet irodalmat. A „Költészet Napja”-val és az „Ünnepi Könyvhét”-tel kapcsolatos tennivalóink is szerepelnek ez évi munkatervünkben.

Ami a jövőt illeti: bizakodók vagyunk. 1972 első felében megnyitjuk a Marcibányi téri új gyermekkönyvtárat és a Gubacsi úton befejezés előtt álló felnőtt- és gyermekkönyvtárat. Évtizedes álmunk valósul meg májusban: megkezdí működését az első bibliobusz, amely 11 könyvtárral ellátatlan területen áll majd az olvasóközönség rendelkezésére. Reméljük, hogy még az idén elkészül a pesterzsébeti gyermekkönyvtár és a soroksári könyvtár is. Az életveszély miatt bezárt és lebontott Szörényi utcai könyvtár helyén faelemekből új könyvtár épül.

A főváros IV. ötéves terve minden eddigi könyvtárfejlesztést felülmúló előirányzatokat tartalmaz. 1975 végéig elkészülnek nagy, korszerű könyvtáraink Kelenföldön, az Őrs vezér téren, a Gogol utcában, Újpesten, Kőbányán és 1976-ban Rákospalotán. 1973-ban egy-egy gyermekkönyvtár nyílik Óbudán és Zuglóban. Megoldódik a Zenei Könyvtár bővítése is. Évenként két-három általános iskolában fiókkönyvtárat létesítünk. A IV. ötéves terv időszakában elkészül az új Központi Könyvtár tervdokumentációja; a kivitelezésre az V. ötéves terv folyamán kerülhet sor. Természetesen, lépésről-lépésre meg kell oldani egyéb égető problémáinkat is.

Ha a főváros IV. ötéves tervében szereplő könyvtárfejlesztés maradéktalanul megvalósul, akkor a tervidőszak végén a könyvtárnak 220 000 olvasója lesz, akik 7 700 000 kötet könyvet kölcsönözhetnek.

Gyermekkönyvtár a József Attila lakótelepen

A Krisztina körüti könyvtár

